REPREZENTĂRI ALE *UMBREI* ÎN ROMANUL „DRĂCEASCA SCHIMBARE DE PIELE” DE LUDOVIC DAUȘ

Olesea GÎRLEA, doctor în filologie
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriciecu-Hasdeu”, Chișinău

Summary. *In this article, I intended to investigate the triggering and the evolution of shadow in the novel Devilish change of skin by Dauş Ludovic, because through this psychoanalytic concept, unexplored by literary theory and criticism, can be fully illustrated the evolution and moments of unleashing the dark side of the characters, which involve a trajectory of repulsion and admiration, the positive and negative side; essential for understanding the subject of the novel, but especially the destiny of the characters.*

Biografia lui Ludovic Dauș nu s-a bucurat de privilegiul atenției publicului, dimpotrivă ea a intrat într-un con de umbră al uitării dovadă fiind faptul că majoritatea istoriilor literare nu fac referință la acest scriitor, oferă date sumare sau chiar deloc. Câteva momente biografice ar merita o atenție aparte, ele constituie argumente suficiente pentru a scoate de sub vălul uitării personalitatea lui Ludovic Dauș, cel care a fost primul director și întemeitor al Teatrului Național din Chișinău (1918), președinte al Ateneului Român și al Asociației Presei din Basarabia. A îmbinat armonios avocatura cu meseria de poet, publicist și scriitor.

Unele detalii despre originea și numele de familie, rubedeniile sale, le surprindem într-o prezentare realizată de cercetătoarea Maria Gancevici din materialul căreia *Contribuția la viața și opera lui Ludovic Dauș* aflăm că Ludovic Dauș „născut în Botoșani, în 1873 în casa părintească pe strada sf. Voievod, a fost unicul copil al defunctului Manfred Dauș și al soției sale Maria, născută Negri, descendentă a serdarului Mihalache Negri, fratele Agăi Petrache Negri, tatăl lui Costache Negri. Alfred Dauș a fost inginer șef al orașului Botoșani și Roman. El a venit în țară emigrant, cu ocazia revoluției Poloniei din 1863 la care a luat parte. A trăit la început în țară cu numele de Alfred Buoschek de profesiune inginer hotarnic. Familia sa este de origine cehă, numele fiind Dușa, care însă a fost germanizat în Dauș, la Șc. Politehnică din Praga unde și-a făcut studiile”.[1] Și-a petrecut copilăria la Botoșani unde a făcut gimnaziul și liceul, a urmat universitatea din București unde și-a luat licența în drept. A debutat în ziarul *Curierul Român* din Botoșani cu câteva poezii.

În articolul respectiv îmi propun să urmăresc declanșarea și evoluția *umbrei* în romanul lui Dauș Ludovic, deoarece prin acest concept psihanalitic, neexplorat de teoria și critica literară, poate fi ilustrat deplin evoluția și momentele de dezlănțuire a părții întunecate a personajelor, care presupun o traiectorie cuprinsă între repulsie și admirație, pozitiv și negativ; esențiale pentru înțelegerea subiectului romanului, dar mai ales al destinului personajelor.

În inconștientul colectiv *umbra* devine indispensabilă existenței și integrității umane, de ea depinde apariția noii vieți, ea este factor de conexiune între lumea viilor și cea a morților. Tărâmul morților apare în superstițiile populare ca regat al umbrelor, iar credința în stafii se află în strânsă conexiune cu această reprezentare de umbră a morții. În *Dicționarul de simboluri* al autorilor Jean Chevalier, Alain Gheerbrant găsim următoarea explicație a termenului *umbră* consemnată de obiceiuri, ritualuri și superstiții la diferite popoare: „Umbra este socotită de multe popoare africane drept o a doua natură a ființelor și a lucrurilor, și este, de obicei, legată de moarte. În împărăția morților, nu te hrănești decât cu umbra lucrurilor, duci o viață de umbră (negritas semang). La indieni în Nordul canadian, când bate ceasul morții, umbra și sufletul distincte între ele, se despart amândouă de cadavre. În timp ce sufletul se duce în împărăția lupului, la vest, umbra rămâne în apropierea mormântului. Ea este ceea ce menține relațiile cu cei vii, și deci ei îi sunt destinate ofrandele depuse pe morminte. Sufletul se poate întoarce și, unindu-se cu umbra, constituie o nouă ființă; oamenii astfel născuți a doua oară visează uneori despre viața lor anterioară (...)”[2].

Ovidiu Papadima în studiul *Literatura populară română* consemnează în subcapitolul *Neagoe Basarab, Meșterul Manole și „vânzătorii de umbre”* îndeletnicirea specifică a negoțului cu umbre ca fiind o modalitate de aducere a jertfei pentru spiritele locale nefaste ale pământului. Credința populară adeverea

[1] Maria Gancevici, Contribuția la viața și opera lui Ludovic Dauș, www.cimec.ro
[2] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. III, București: Artemis, 1994, p. 404.

BDD-A32467 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:57 UTC)

ideea că o zidire nu poate fi durabilă decât atunci când se îngroapă la temelia ei umbra unui om, ideea acesta a fost consemnată de legendele românești ale variantelor populare ale legendarului Negru-Vodă în legătură cu biserica domnească zidită la Curtea de Argeș (idee prezentă în variantele baladelor înregistrate/culese de Poissonnier, Șaguna, I. K. Schuller, Alecsandri, Dem Teodorescu): „Pietrarii au obicei de a fura umbra cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu o trestie și a zidi apoi acea trestie în talpa zidirei. Omul cu umbra furată moare până în 40 de zile și devine stafie nevăzută și geniul întăritor al casei”[1].

Noțiunea de *umbră* în calitate de concept psihanalitic a intrat în vizorul diferitor cercetări și studii psihanalitice, fiind văzută ca parte integrantă și necesară a individualității, ca un dat firesc ce trebuie recunoscut, asumat și analizat; recunoașterea umbrei nu reprimarea ei, constituie îndemnul psihanaliștilor pentru o relație armonioasă, neconflictuală cu sinele și lumea înconjurătoare, dar și o cale de deschidere spre o viață mai împlinită.

Merită a fi menționat faptul că în psihanaliză se vorbește de trei aspecte ale *umbrei personală, colectivă* și cea *arhetipală,* ele nu figurează ca entități distincte, există multe întrepătrunderi între ele. Umbra personală reflectă dualitatea vieții psihice cu aspectele de lumină și întuneric, cea colectivă pe presupune un număr mare de persoane uniți (adunați) de un crez comun și umbra arhetipală reflectă partea de umbră a divinității sau cum se exprima Jung „umbra lui Jahve ține de comportamentul său dual, atunci când arată spre pomul cunoașterii, în timp ce, simultan le interzice lui Adam și Evei să mănânce din el”[2]

Noțiunea de *umbră* în calitate de concept teoretic al psihanalizei apare întâia oară la Jung în 1912 atunci când era preocupat de motivul „fratelui de umbră” din romanul *Elixirele diavolului* de E. T. Hoffmann. Termenul de umbră a început a fi analizat, în special, de C. G. Jung în 1946 imediat după încetarea celui de-al doilea război mondial. Prin *umbră* Jung înțelegea parcurgerea unui drum spre interior, spre acele trăsături care nu sunt arătate lumii și prin care odată cu descoperirea lor, persoana trece printr-un sentiment de rușine și teamă, e vorba de acele aspecte pe care nu le acceptăm la noi și pe care nu ni le putem asuma. În contrast cu noțiunea de *umbră* apare cea de *persona*, care reflectă aspectele văzute și acceptate de oamenii din jurul nostru, ceea ce dorim să facem cunoscut celuilalt despre noi. Conform interpretărilor psihanaliștilor (C. Jung, V. Kast) *persona* se formează între trei și șase ani, odată cu apariția sentimentului rușinii. Adolescenții adoptă diverse tipuri de *persona*, dat fiind că vârsta lor este propice pentru schimbări și formări continue dominate de nesiguranță. Jung afirma că diavolul este o variantă a arhetipului umbrei, adică a aspectului celui mai primejdios al jumătății întunecate nerecunoscute a omului”[3]. În eseul din **1946 „Lupta cu umbra”,** Jung scrie că în perioada celui de-al doilea război mondial a fost marcată de influiența *umbrei colective* care a generat un val de negativitate sub semnul distrugerii, descompunerii și haosului. Umbra în accepția lui Jung ține de o intimitate închisă, de o explorare a drumului spre interior și o cunoaștere „întâlnire cu sinele”, umbra este o „parte vie a personalității” prin umbră ne amintim de neputința și neajutorarea ființei umane [4]. Îndemnul lui Jung din eseul *Lupta cu umbra* era cel de a ne învăța să rezolvăm conflictele interioare (ale umbrei noastre), căci celor exterioare reușim, cu succes, să le facem față. Victoria lui Hitler s-a datorat, potrivit lui Jung suprapunerilor de umbre ale fiecărui german cu umbra lui Hitler, de aici derivă colapsul care s-a produs cu o viteză fulminantă în fiecare individ: „Hitler era exponentul unei „noi ordini”, și acesta este motivul propriu-zis pentru care, practic, fiecare german a fost indus în eroare. Germanii voiau ordine, dar au comis greșeala fatală de a alege drept conducător victima principală a dezordinii și a lăcomiei nestăpânite. Atitudinea lor individuală a rămas neschimbată: așa cum doreau puterea, tot astfel năzuiau și la ordine. La fel ca restul lumii, nici ei nu înțelegeau în ce consta importanța lui Hitler, că el simboliza ceva în fiecare individ. El era cea mai uluitoare întruchipare a tuturor inferiorităților umane. Era o personalitate absolut incapabilă, neadaptată, iresponsabilă, psihopată, plină de fantasme găunoase, infantile, dar parcă blestemată să aibă ascuțitul simț de a adulmeca al șobolanului sau al scormonitorului de la marginea drumului. El reprezenta într-o măsură copleșitoare umbra, partea inferioară a personalității fiecărui individ, și aceasta a fost o altă cauză pentru care i s-a căzut pradă.

[1] Neagoe Basarab, Meșterul Manole și „Vânzătorii de umbre”, În: Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, București: Întreprinderea Poligrafică „13 decembrie 1918”, 1968, p. 614

[2] Apud. Coord. Renos C. Papadopulos. *Tratat de psihologie jungiană. Teorie, practică și aplicații*. Vezi *Umbra* de Ann Casement. P. 132-154. Traducere Lavinia Țânculescu, Ștefania Gubavu, Mirela Foghianu, București, Trei, 2016.

[3] Apud. Varena Kast, *Umbra din noi. Forța vitală subversivă,* traducere din germană de Laura Karsh, București, Editura Trei, 2013, p. 67.

[4] Carl Gustav Jung, *În lumea arhetipurilor,* traducere din germană, prefață, comentarii de Vasile Dem. Zamfirescu, București, Editura Jurnalul Literar, Jung 1994, p. 30.

BDD-A32467 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:57 UTC)

Dar ce ar fi trebuit ei să facă? În HITLER, fiecare geman, ar fi trebuit să-și recunoască propria umbră, cel mai grav pericol propriu. Fiecăruia dintre noi i-a fost dat să-și conștientizeze umbra și să se confrunte cu ea. Dar cum te-ai fi așteptat ca germanii să înțeleagă acest lucru, când nimeni pe lume nu poate înțelege un adevăr atât de simplu”[1]. Umbra colectivă a influențat și a modificat comportamente prin declanșarea vampirismului psihic, de aici și până la pierderea axului interior și a principiilor morale nu a fost decât un singur pas spre prăpastia dezumanizării.

Acțiunea romanului lui Dauș Ludovic surprinde destinul și evoluția familiei Pleșea, Zoe (casnică) și Șerban (avocat), Mircea (fiul lor). Discreția, calificativele „sfiosă”, „fecioară” cu care autorul își înzestrează protagonista (pe Zoe) capătă dimensiuni diametral opuse pe parcursul derulării fabulei romanului în care protagonista se deconspiră și se decriptează de carcasa angelică. În romanul lui Dauș Ludovic *Drăceasca schimbare de piele* (1927), este prezentă umbra în sens psihanalitic. În prim plan apar două protagoniste diametral opuse, care sunt totuși complementare prin suprapuneri de umbră. Natașa Vianu prin comportamentul ei indecent, amoral, frivol, este o reflecție a umbrei lui Zoe Pleșea. Cea de a doua, pare (inițial) a fi antipodul Natașei, un exemplu demn de femeie bine-văzută în societate, familistă perfectă și mamă ireproșabilă.

Prima întâlnire cu Natașa îi provoacă Zoiei un război cu ea însăși, în care se bulversează binele și răul, se dau peste cap toate convențiile etice și principiile unei vieți caste, liniștite și ferite de ochii necruțători ai lumii. Această vizită în societatea îngustă a salonului (plină de bârfe și orgolii) și cele ce vor urma înafara lui sunt o confruntare cu umbra personală, cu întunericul ce se declanșează încet în interiorul Zoiei. Natașa este posedată de umbră de aceea ea răspândește în jurul ei un flux puternic de energie. Primul gest de contact a lui Zoe cu Natașa este însoțit de un act de repulsie și de protecție de amoralitatea și aroganța Natașei. Zoe este oripilată de zvonurile despre dezinhibarea Natașei și plăcerea exhibiționistă de a poza nud pictorului Paul Lucescu, de mulțimea de băieți andri și oameni serioși care savurează cu nesaț și se transformă în marionete ale Natașei captivi ai frumuseții ei. Admiratorii Natașei se închină ca niște sclavi și o idolatriză până la uitarea de sine. Un val de ură și dușmănie se dezlănțuie asupra Natașei din partea Zoei, ele sunt cauzate de o inflaționare a eului cu efecte de umbră. Natașa îi amintește lui Zoe de un aspect al umbrei sale pe care aceasta nu dorește să-l vadă. Întâlnirile prea dese și ocazionale față în față o deranjează, mai ales când e vorba de luxul și opulența Natașei Vianu, care devine o reprezentare a umbrei sale „mereu în câte o toaletă nouă, cu alți pantofi, altă pălărie, altă etolă. Apărea ca un buchet viu de linii și lux, ca un model pus întotdeauna la punct și stilizat, cu talia mlădios încorsetată, cu linia trupului perfect unduită”[2]. Zoe este obișnuită cu modul unidirecțional de trăire a vieții (cu lumina și persona sa), Natașa răvășește în Zoe recunoașterea umbrei care duce la smerenie și teamă față de ce există în străfundurile personalității sale, încătușarea umbrei prin sporirea personei sale este greșeala care-i va aduce nenorocirea lui Zoe. Natașa este doar în aparență opusul lui Zoe, partea întunecată a reversului ei firesc devine treptat o parte complementară din ea însăși. Umbra lui Zoe este mai întâi reprimată. Ignorarea umbrei este cel mai periculos lucru, pentru că prin nerecunoașterea ei, Zoe devine capiva ei, ajungând la demență. Chiar dacă ascunde partea umbrei sale, Zoe devine prin dispariția Natașei o a doua Natașa, ea încearcă să substituie dispariția subită a umbrei pe care a reprimat-o.

Evitarea Natașei și a oricărui subiect despre ea, e similară unei viețuiri în zona de confort din care protagonista nu dorește să evadeze și să ia atitudine despre cea care constituie opusul și umbra ei (Natașa):

„Și, la un concert întâi, apoi într-o însorită zi la plimbare, doamna Pleșea, la un salut amabil al Natașei, întoarse capul.

- Dar pentru ce?.. întrebă Șerban.
- Pentru că! Zise ea pe un ton aspru neobicinuit.
- Rău faci, obiectă el, moale. Nu noi o să moralizăm lumea... Și, ce te privește, la urma urmei...
- Crezi? Excalmă Zoe.

Și poruncitoare:

- Nu vreau s-o mai saluți... Altfel mă superi.

Apoi, văzându-l că tace:

- Ne-am înțeles, da?
- Bine!... cedă el, hotărât să n-o asculte”[3].

[1] C. G. Jung. *Civilizația în tranziție*, vol X, trad.Adela Motoc și Christina Ștefănescu, București, Trei, 2011, p. 252.
[2] Ludovic Dauș, *Drăceasca schimbare de piele*, București, Ancora, 1927, p. 25
[3] Ibidem, p. 27

BDD-A32467 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:57 UTC)

Pentru Zoe Pleșea, Natașa Vianu este o damă de companie, căreia bărbații îi dedică un altar de bogății și lux, o femeie amorală care schimbă bărbații așa cum și-ar schimba garderoba zilnic. Aceste principii care sunt parte din *umbră* și contravin *personei* lui Zoe. Moartea Natașei produce dispariția reflecției umbrei lui Zoe, obiectul criticilor și condamnărilor ei permanente este eclipsat de dorința identificării și contopirii cu cea care a trecut în neființă. Prietena lui Zoe, Margarita, este cea care o ispitește pe Zoe să meargă la licitația defunctei Natașa. Lista nesfârșită a „amanților platnici” și a darurilor excepționale și rare, stârnește curiozitatea, astfel încât Zoe ajunge ca într-un delir la licitație, nici ea nu-și explică cum a ajuns acolo, dar curiozitatea referitoare la partea întunecată din ea însăși o macină și o devorează la propriu

Împlinirea prin experiența celeilalte se materializă odată cu achiziționarea lenjeriei Natașei în cadrul licitațiilor, tendința de a beneficia de obiectele scumpe și de a fi parte a umbrei care a fost supusă dispariției hazardului o determină pe Zoe să repete acțiunile și gesturile Natașei, din dorința neeexprimată/nedeclarată de a o readuce pe Natașa mai aproape de ea. Obiectul criticilor ei dure dispare, Zoe fiind cea care încearcă să o reactiveze și să o resusciteze din zona anonimatului și a uitării. Decizia Zoiei de a poza nud pictorului Lucescu, vine din imboldul și dorința nestăvilită de a fi parte din viața și acțiunile Natașei. Acestea continuă prin pozările nud nesfârșite în fața oglinzii, care nu sunt doar o dovadă de narcisism obsedant, ci o conturare de dezlănțuire a gândurilor frivole că Zoie (asemeni Natașei) este dorită și așteptată de toți bărbații bogați și darnici ai lumii.

Psihanaliștii (Carl G. Jung, Varena Kast, James Hollis) afirmă că nerecunoașterea umbrei este un prim pas spre degradarea și bulversarea personalității. Unde există lumină apare și umbra. Ființa umană se constituie din partea întunecată și cea luminoasă a vieții psihice. Este greșit să ingorăm partea întunecată din noi, deoarece ceea ce este ingnorat în interiorul nostru se va răscula mai devreme sau mai târziu împotriva noastră. Reprimarea umbrei noastre și proiectarea întunericului din noi asupra celorlați nu ne va aduce o recunoaștere mai bună a sinelui. Umbra ține de o problemă morală, de aceea este firească bulversarea care se produce prin intermediul ei asupra sentimentului de sine. Ceea ce ignoră protagonista lui Ludovic Dauș – Zoe – cotinuă să se manifeste în viața ei și în viețile celor din jurul ei. Munca cu umbra, releva C. G. Jung, este calea spre tămăduire și creștere psihologică, or această muncă dacă este reprimată duce la distrugerea personalității. Este exact ceea ce suprinde Dauș Ludovic prin romanul său. Ignorarea și repulsia față de umbră, pune stăpânire deplină pe protagonistă. Primul pas spre eșec începe prin ceea ce Zoe nu dorește să știe despre umbra sa. Zoe vede paiul din ochii Natașei, dar nu vede bârna din ochii ei. Depășirea acestei amăgiri a eului se produce prin transformarea lui Zoe în prizoniera umbrei sale. Zoe se înstrăinează de sine și de ceilalți fără a găsi o cale de deschidere spre o viață mai împlinită. Umbra este parte din matricea vieții cotidiene, prin ea se reactivează și se modifică energii necesare unui existențial continuum.

BDD-A32467 © 2019 Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:57 UTC)